

HANGYA Dóra

Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége
SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
hangya.dora@sinosz.hu
<https://orcid.org/0000-0002-0275-9331>

<https://doi.org/10.31287/FT.hu.2024.2.4>

A tanulmány megjelenése: 2024. december 15.

Fogyatékossgal élő emberek felnőttképzési és karrierlehetőségeinek vizsgálata

Absztrakt

A tanulmány a fogyatékossgal élő felnőttek egyenlő esélyű hozzáféréseinek aktuális kérdéseit vizsgálja a hazai szak- és felnőttképzés szempontjából. Célja a figyelemfelhívás a fogyatékossgal élő felnőttek tanulási lehetőségeinek hazai jogszabályi környezetére, összefüggésben az aktuális európai uniós célkitűzésekkel, megvalósításra váró szakpolitikai feladatokkal. A tanulmány bemutatja a legfrissebb népszámlálási adatok rövid elemzését a fogyatékossgal élő személyek iskolai végzettségével és foglalkoztatásával kapcsolatban, továbbá elemzi a 2023-ban módosított *Szakképzés 4.0 Stratégia* fogyatékossgal élő felnőtt tanulókat érintő célkitűzéseit. Utóbbival összefüggésben értekezik az inkluzív felnőttképzés keretrendszeréről, a felnőttoktatók szerepéről és az AEMA projekt korábbi, de ma is innovatívnak tekinthető eredményeiről, az inkluzív önértékelési mátrixról és egy lehetséges hazai jó gyakorlat bemutatásáról.

Kulcsszavak: fogyatékossg, felnőttképzés, egyenlő esélyű hozzáférés, társadalmi befogadás, sokszínűség.

Exploring adult education and career opportunities for people with disabilities

Abstract

The study examines the current issues concerning equal opportunity access for People with disabilities from the perspective of Hungarian vocational and adult education. Its aim is to raise awareness regarding the domestic legislative environment concerning the Adult educational opportunities for Adults living with disabilities, in relation with the current European Union objectives and policy tasks yet to be implemented. The study presents a brief analysis of the most recent census data in relation with the educational attainment level and employment rate of People with disabilities, as well as an analysis of the objectives of the *Vocational Education And Training 4.0 Strategy* revised in 2023 concerning Adult students living with disabilities. In relation to the latter, the study focuses on the framework of inclusive Adult education, the roles of Adult educators, the earlier yet still innovative results of the AEMA project, the inclusive self-assessment matrix, as well as the introduction of potential Hungarian good practices.

Keywords: disability, adult education, equal opportunity access, societal inclusion, diversity.

Fogyatékossgal élő emberek felnőttképzési és karrierlehetőségeinek vizsgálata

1. Bevezető gondolatok

A Magyarország által elsőként ratifikált, Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 27. cikke (továbbiakban ENSZ-egyezmény) kimondja, hogy a részes tagállamoknak kötelessége biztosítani a fogyatékossgal élő személyek számára a szakképzéshez és a felnőttképzéshez való egyenlő esélyű hozzáférést annak érdekében, hogy a munkához való joguk maradéktalanul érvényesüljön. Az egyezmény 24. cikke pedig azt mondja ki, hogy egész életük során biztosítani kell a másokkal azonos alapon történő hozzáférésüket a tanuláshoz. A szociális jogok európai pillérének első alapelve szerint a tanuláshoz való hozzáférés nem kiváltság, hanem szociális minimum, „mindenkinek joga van minőségi és befogadó oktatáshoz, képzéshez és egész életen át tartó tanuláshoz annak érdekében, hogy megszerezze, szinten tartsa és fejlessze azokat a készségeket, amelyek lehetővé teszik számára, hogy teljes mértékben részt vegyen a társadalom életében, és sikeresen alkalmazkodjon a munkaerő-piaci változásokhoz” (Európai Bizottság, 2021b).

A fogyatékossgal élő emberek szak- és felnőttképzési, valamint karrierlehetőségeinek vizsgálatával összefüggésben különösen fontos hivatkozunk az Országos Fogyatékossgügy Programra (2015–2025), amely leszögezi, hogy a fogyatékossgal élő személyek útja a számukra megélhetést biztosító végzettség megszerzéséig állapotukból fakadóan többnyire lényegesen szövevényesebb, mint ép társaiké. Ezért fontos, hogy a fenti célokat támogató szakpolitikák a korai intervenció, nevelés, oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás egyes szakaszait összefüggő folyamatként, komplexen kezeljék, és ennek megfelelően összehangoltan tervezzék a szükséges fejlesztéseket. Az iskolai szocializáció meghatározó tényező a továbbtanulás, a későbbi munkahelyszerzés és munkavégzés, az önálló életpálya alakítása, és így végső soron a társadalmi integráció tekintetében is (Hangya, 2019a). A Program szerint a nemzetközi jó gyakorlatokat alapul véve ki kell alakítani az élet-hosszig tartó tanulás, a kompetenciafejlesztés és a tehetséggondozás fogyatékossgal élő emberek számára is elérhető formáit.

Az Oktatás és képzés: 2021–2030 stratégia 2021-ben került elfogadásra. A dokumentum meghatározza a jelenlegi évtizedre az oktatás és képzés terén folytatott együttműködés fő eszközrendszerét az Európai Unió szintjén. A 2021–2030-ra vonatkozó stratégiai együttműködés keretrendszerének célja, hogy az európai uniós szintű kiegészítő eszközök, a kölcsönös tanulás és a bevált jó gyakorlatok cseréjével támogassa a tagállamokat a nemzeti oktatási és képzési rendszerek javítására irányuló cselekvései rendszerének kialakításában. Cél, hogy 2025-ig kialakításra kerüljön az Európai Oktatási Térség, amelyhez kapcsolódóan 2021 novemberében

került elfogadásra a második állásfoglalás, amely iránymutatást kíván biztosítani meghatározott vezérelvek mentén, hogy a célokhoz kapcsolódó nemzeti szintű munkát megfelelően lehessen irányítani és koordinálni. Az öt stratégiai prioritás közül az első a minőség, a méltányosság, a befogadás és a siker előmozdítása mindenki számára az oktatásban és a képzésben, a második az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás lehetővé tétele mindenki számára. A tagállamok által elérendő hét, uniós szintű célkitűzés között szerepel, hogy növelni szükséges a felnőttek tanulási tevékenységeiben való részvételét. 2025-re azon 25–64 éves felnőttek arányának, akik a megelőző 12 hónapban tanulási tevékenységben vettek részt, el kell érnie legalább a 47%-ot (Az Európai Unió Tanácsa, 2021).

Az *Európai Fogyatékoságügyi Stratégia 2021–2030* szintén hangsúlyozza, hogy az inkluzív, hozzáférhető oktatás jelenti a szegénység elleni küzdelem és a teljes körű inklúzió alapjait. A fogyatékosággal élő embereknek joguk van az oktatás minden szintjén másokkal egyenlő módon fejleszteni tudásukat, kompetenciáikat. Minden oktatási intézménynek és a vonatkozó jogszabályoknak is biztosítaniuk kell a feltételeket az inkluzív oktatási környezet megteremtéséhez. A *Stratégia* kiemeli, hogy a fogyatékosággal élő személyek legmagasabb iskolai végzettségére vonatkozó mutatók jelentősen elmaradnak a fogyatékosággal nem élő személyekétől, továbbá megállapítja, hogy a kifejezetten fogyatékosággal élő személyek számára fenntartott speciális oktatási intézmények nem képeznek megfelelő és hatékony hidakat a további oktatási-képzési és munkaerő-piaci lehetőségekhez. A *Stratégia* szorgalmazni igyekszik az együttműködést, az összehangolást az inkluzív oktatást érintő különböző nemzeti reformok között és kiaknázni a lehetőségeket az *Európai Oktatási Térség*, az *Európai Készségfejlesztési Program*, a *Digitális oktatási cselekvési terv*, az *Európai Kutatási Térség*, valamint az *Erasmus+* és a különböző európai uniós finanszírozási eszközök között. Az Európai Bizottság felhívja a tagállamok figyelmét az Európai Fogyatékoságügyi Stratégiában arra, hogy az oktatási rendszereik minden szintjén meg kell felelniük az ENSZ-egyezményben foglaltaknak, mely célkitűzéshez hozzájárul és megerősíti azt az Európai Oktatási Térség létrehozását szorgalmazó közlemény (Európai Bizottság, 2021a).

Ebből is egyértelműen látszik, hogy a felnőttkori tanulásnak a mindenki számára egyenlő eséllyel való hozzáférhetővé tétele egy rendkívül fontos és aktuális szakpolitikai feladat is – senki nem maradhat 'le', sem 'ki' az egész életen át tartó tanulásból – mindenki számára biztosítani kell a méltányosságot, a befogadást és a minőségi tanulásból való egyenlő esélyű hozzáférést. Azonban a nemzetközi állásfoglalások, a nemzeti szinten megfogalmazott törvényi háttér meglete nem jelent feltétlen garanciát az azokban foglaltak, az egyenlő esélyű hozzáférés megvalósulására (Kraiciné, 2023).

2. Fogyatékossgal élő felnőttek tanulási lehetőségeinek aktuális tényezői a hazai felnőttképzési rendszerben

Felnőttképzési tevékenységnek minősül minden szervezett, célirányos kompetencia-kialakításra és kompetenciafejlesztésre irányuló, szervezeten megvalósuló oktatás és képzés, valamint a szakképzésről szóló törvényben meghatározott esetekben az annak alapján szervezett szakképzés. Kivételt képeznek ez alól a köznevelési intézmény, a szakképző intézmény és a felsőoktatási intézmény alapfeladatába tartozó képzések és szakképzések, amelyek bejelentés és engedély nélkül folytathatók. Felnőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásnak minősül minden olyan tevékenység, amely a felnőttképzési tevékenység keretében szervezett oktatás, képzés egyénre szabott kialakításának elősegítésére, a képzés hatékonyságának javítására vagy a munkavállalás elősegítésére irányul.

2019-től kezdődően többször és jelentősen változott a felnőttképzési törvény, ma már nem kell engedélyeztetni sem a képzéseket, bejelentés alapján vagy engedély alapján lehet felnőttképzési tevékenységet folytatni. Főszabály szerint minden olyan felnőttképzési tevékenység esetén, amely nem engedélyköteles, bejelentési eljárást kell kezdeményezni a Felnőttképzési Államigazgatási Szervnél. A képzőintézményeket tehát be kell jelentetni vagy engedélyeztetni a FAR-on keresztül. Engedélyre akkor van szüksége egy képzőintézménynek, ha programkövetelményen alapuló, államilag elismert szakképesítést nyújtó szakmai képzést akar folytatni, ha részsakmára felkészítő szakmai oktatást akar folytatni, vagy ha bármilyen felnőttképzést akar folytatni, ami állami vagy európai uniós támogatásból valósul meg. Ha egy szervezet nem állami vagy Európai Unió által támogatott képzést, és nem szakképzést akar folytatni, hanem például nyelvi képzéseket, informatikai képzéseket, bármilyen vállalati tréninget, akkor elég a bejelentés.

A már fentebb említett, 2019-es év óta eltelt időben olyan változások történtek a felnőttképzés területén, melyek ráirányítják figyelmünket a fogyatékossgal élő emberek felnőttkori tanulási lehetőségeikhez való hozzáféréseinek ügyére. A legfontosabb ilyen változás, hogy a felnőttképzési törvény 2020. szeptember 1-én történt módosításának eredményeképpen már meg sem említi a fogyatékossgal élő felnőttek képzéseikhez történő egyenlő esélyű hozzáféréseinek kérdését. Korábban a 2001. évi CI. sz. és a 2013. évi LXXVII. sz. felnőttképzési törvény korábban hatályos változata is meghatározta, hogy kit tekint fogyatékossgal élő felnőttnek, és rendelkezett az akadálymentes tanulásra vonatkozó részletszabályokról végrehajtási rendeleteiben.

A felnőttképzési szakértők és felnőttképzési programszakértők fogyatékossgal élő felnőttek képzéseikhez történő egyenlő esélyű hozzáférésehez kapcsolódó ismereteit vizsgáló, 2019-ben lefolytatott, teljeskörű mintavételen alapuló kérdőíves lekérdzés eredményei szintén azt az álláspontot erősítik, hogy a felnőttképzési szektor nincs felkészülve és nem fókuszál a fogyatékossgal élő felnőttek képzéseikhez történő, egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítására. A szakértői válaszok szerint „... nehéz felkészülni. Inkább azt választják, hogy nem adnak esélyt a részvételre” (Hangya, 2019a, 2019b).

A felnőttképzés egyik kiemelt funkciójának tekintjük annak pótló funkcióját, hiszen a felnőttkori tanulás az eszköz, amely biztosíthatja az iskolarendszerű képzés hiányosságainak korrekcióját, ezáltal pedig hozzájárulhat többek között a fogyatékossgal élő emberek munkaerő-piaci pozíciójának, társadalmi státuszának javításához. Szükség van egyenlő eséllyel elérhető szak- és felnőttképzésre, karrierfejlesztési lehetőségekre – itt említeném a vállalaton belüli képzéseket is – a fogyatékossgal élő emberek számára, valamint inklúziót elősegítő szolgáltatásokra, tanácsadásra és képzésfejlesztési lehetőségekre a foglalkoztatásra nyitott munkáltatók részére, hogy új tartalommal töltsük meg a fogyatékossgal élő emberekről alkotott képet. A felnőttképzésben hatalmas lehetőségek vannak, kiaknázatlanul.

A 11/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a felnőttképzésről szóló törvény végrehajtásáról a 2013. évi LXXVII. sz. felnőttképzési törvényhez hasonlóan meg sem említi a felnőttképzés szempontjából hátrányos helyzetű célcsoportokat, így a fogyatékossgal élő felnőttekkel kapcsolatban sem ír elő részletszabályokat. Ez különösen fontos tényező, hiszen a felnőttképzés területén dolgozó szakemberek számára ez a két jogszabály az irányadó a mindennapi munkájuk során. Egyikben sincs szó sem az akadálymentesítésről, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításáról, sem az ezekhez kapcsolódó körülmények, tényezők megteremtésének követelményéről, ami aggodalomra ad okot, hiszen ha a szakemberek nem találkoznak ezekkel az elvárásokkal a munkájukat közvetlenül meghatározó jogszabályok szintjén, akkor könnyen úgy érezhetik, hogy a felnőttképzés területén ezzel nekik feladatuk nincs. Ezt a feltételezést erősíti a fentebb említett, felnőttképzési szakértőket és felnőttképzési program-szakértőket megszólító kutatás is. Azok a szakértők, akik már a korábbi szakértői rendszerben is dolgoztak, jellemzően inkább azt válaszolták, hogy a kötelező továbbképzéseik tartalmaztak ismereteket a fogyatékossgal élő felnőttek képzésben való részvételének feltételrendszeréről. Azok a szakértők, akik az új felnőttképzési törvény hatályba lépését követően kezdtek el dolgozni, szignifikánsan azt jelölték, hogy a kötelező továbbképzések moduljai nem tartalmazznak ilyen irányú ismereteket (Pearson-féle Khi-négyzet próba, $\chi^2=7.114$, df szabadságfok=1, $p=0,008$). A kutatás során a válaszadó szakértők ($n=309$) 94,5%-a úgy vélekedett, hogy szükség volna a felnőttképzésben dolgozók számára olyan továbbképzés biztosítására, melyben információkat kapnak arról, hogyan tudják biztosítani az egyenlő esélyű hozzáférést a fogyatékossgal élő felnőttek számára. A válaszadó szakértők ($n=305$) 89,6%-a (273 fő) szerint a felnőttképzési intézményeknek kötelessége biztosítani az akadálymentes hozzáférést képzéseikhez, azonban a válaszadó szakértők 76,7%-a szerint az oktatásszervezőknek, az oktatóknak, a vizsgáztatóknak problémát okoz a fogyatékossgal élő tanulók akadálymentesítésre vonatkozóan felmerülő kérdéseire történő válaszadás, az akadálymentes tanulás feltételrendszerének biztosítása. A kutatás egy érdekes aspektusának tekinthető, hogy azok a szakértők, akik már a korábbi szakértői rendszerben is dolgoztak, jellemzően inkább úgy vélik, hogy a felnőttképzési intézményeknek kötelessége biztosítani az akadálymentes hozzáférést képzéseikhez, míg azok a szakértők, akik az új felnőttképzési törvény hatályba lépését követően kezdtek el dolgozni, az *inkább nem* választ jelölték (Pearson féle Khi-négyzet próba, $\chi^2=5.050$, df szabadságfok=1, $p=0,025$) (Hangya, 2019a, 2019b).

A fogyatékossgal élő felnőttek szak- és felnőttképzéséhez történő egyenlő esélyű hozzáféréshez, a minőségi, befogadó oktatáshoz kapcsolódóan nagy számban elérhető irányelvek, egyezmények, ajánlások, stratégiák adnak hazánkban is

feladatokat, azonban megállapítható, hogy a felnőttképzés hazai jogszabályi környezetében az elmúlt évben megvalósuló változások tulajdonképpen nem erősítik az elvárt folyamatokat.

3. Népszámlálás 2022 – amit a legfrissebb statisztikai adatok mutatnak

A tanulmány témájával összefüggésben mindenféleképpen elemeznünk kell az elérhető, legfrissebb statisztikai adatokat a fogyatékossgal élő személyek hazai közösségeire vonatkozóan.

A Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) 2022. október 1. és november 28. között folytatta le a legutóbbi népszámlálást, melyben többek között partnerként említhetjük a hazai fogyatékossgügyi érdekvédelmi szervezeteket. A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége a KSH megbízásából elkészítette két népszámlálási kérdőív jelnyelvi adaptációját,¹ valamint egy, a legfontosabb fogalmakat tartalmazó szótárt, és több külön tájékoztatóval is segítette a siket, nagyothalló és siketvak személyek részvételét a népszámlálás során.

A 2022-es népszámlálás fogyatékossgal élő emberekről szóló adatai 2023. október végétől érhetőek el. A KSH az adatok elemzése során megkülönbözteti a „fogyatékossga van” és a „súlyosan korlátozott” válaszadói csoportokat. Az egészségi állapotra vonatkozó kérdéseket a 15 éves és annál idősebb népesség 75%-a töltötte ki. A kérdések megválaszolása önkéntes volt. Az adatszolgáltatás során 1713711 fő számolt be tartós betegségről, 639450 ember jelölte meg, hogy az egészségi állapota súlyos korlátokat állít elé. 273558 fő önbevallás alapján fogyatékossgal élő személy. A válaszadók közül 108732 fő jelezte, hogy egyaránt jellemzőnek érzi önmagára vonatkozóan a súlyos korlátozottságot, a tartós betegséget és a fogyatékossgát (KSH, 2023). A fogyatékossga típusára vonatkozó adatok alapján az látható, hogy a válaszadó, fogyatékossgal élő emberek 34%-a mozgáskorlátozott, 13%-a látássérült (21% a gyengénlátó és 3% a vak személyek aránya), 9% hallássérült (2% a siket és 7% a nagyothalló személyek aránya), 13% intellektuális fogyatékossgal él. Az autizmus spektrumzavart 4%-uk jelölte meg, a „beszédhibával” és a „beszéd-fogyatékossgal él” válaszlehetőségeket egyaránt 2-2%. A pszichoszociális fogyatékossgát 3%-ban jelölték meg a kitöltők (KSH, 2023).

A tanulmány témájának szempontjából különösen fontos megvizsgálnunk, hogy a legutóbbi népszámlálási adatok mit mutatnak a fogyatékossgal élő emberek iskolai végzettségével és foglalkoztatást érintő helyzetével kapcsolatban. A 2022. évi, legfrissebb népszámlálási adatokat tekintve elmondható, hogy a válaszadó, fogyatékossgal élő emberek 11%-a az általános iskola 8. évfolyamával sem, 33%-a az általános iskola befejezett 8. évfolyamával rendelkezik. Felsőfokú iskolai végzettséggel, egyetemi, főiskolai oklevéllel csupán 12%-uk rendelkezik – a nem fogyatékossgal élő személyek esetében ez az adat 22% –, érettségivel a válaszadó személyek 23%-a (1. ábra). Az 1. táblázatban az iskolai végzettség és a fogyatékossga

1 Sáfrány Margit, a SINOSZ korábbi igazgatójának jelnyelvi tájékoztatója a 2022-es népszámlálással kapcsolatban: <https://www.facebook.com/watch?v=802374141099224> (2024.11.10.).

típusa szerinti összefüggések, megoszlások láthatóak, amelyek kihatással vannak a munkaerő-piaci lehetőségekre is.

1. ÁBRA. 15 ÉVES ÉS IDŐSEBB, FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁSBAN (N=254284) (FORRÁS: KSH, 2021).

1. TÁBLÁZAT. 15 ÉVES ÉS IDŐSEBB, FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS A FOGYATÉKOSSÁG TÍPUSA SZERINTI MEGOSZLÁSBAN (FORRÁS: KSH, 2023)

A fogyatékoság típusa	Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	Általános iskola 8. évfolyam	Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola stb. oklevéllel
Mozgáskorlátozott	9232	36724	2449	26551	12704
Gyengénlátó, aliglátó	3195	13187	6040	7626	3369
Vak	1213	3221	1586	1837	803
Értelmi fogyatékossgal él	14408	15055	4762	1539	936
Autizmus spektrumzavar	1372	3129	917	1063	387
Pszichoszociális fogyatékossgal él	1122	3389	1856	1678	533
Nagyothalló	1973	7455	4709	5770	3337
Siket	813	1766	2078	1005	360
Siketvak (látás- és hallássérült)	140	252	181	170	76
Beszédhibával él	1111	1949	1241	924	418
Beszéd fogyatékossgal él	2099	1908	1063	741	339
Súlyos bels zervi fogyatékossgal él	373	2511	2600	3034	1772
Súlyos-halmazott fogyatékossgal él	3278	2408	1484	1153	486
Más fogyatékossg	116	586	688	724	388
Ismeretlen	2045	9159	8703	11663	7816
Összesen	28352	84113	53783	57730	30306

A 2. táblázatban láthatóak a fogyatékossgal élő személyekre vonatkozó, gazdasági aktivitást érintő adatok a fogyatékossg típusa szerinti megoszlásban. Ez alapján megállapítható, hogy az önként válaszoló, fogyatékossgal élő személyek 22%-a jelölte (a 2011. évi népszámlálás során 14%), hogy foglalkoztatott (59224 fő), 62%-a inaktív kereső (a 2011. évi népszámlálás során 74%).

2. TÁBLÁZAT. 15 ÉVES ÉS IDŐSEBB, FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK A GAZDASÁGI AKTIVITÁS ÉS A FOGYATÉKOSSÁG TÍPUSA SZERINT (FORRÁS: KSH, 2023)

A fogyatékossg típusa	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	ebből:		Eltartott
				saját jogú nyugdíjas, járadékos	rokkantsági nyugdíjas, baleseti járadékos	
Mozgáskorlátozott	16 602	1 133	87 603	52 192	31 874	7 576
Gyengénlátó, aliglátó	5 515	470	26 070	17 512	7 405	2 382
Vak	1 164	65	6 970	4 203	2 466	575
Értelmi fogyatékossggal él	6 010	394	25 153	2 782	18 586	9 525
Autizmus spektrumzavar	1 334	186	3 037	98	2 488	9 574
Pszichoszociális fogyatékossggal él	1 885	195	5 558	1 537	3 462	1 289
Nagyothalló	7 114	395	14 378	10 515	3 088	2 337
Siket	2 177	124	3 293	1 439	1 628	798
Siketvak (látás- és hallássérült)	193	19	526	285	212	131
Beszédhibával él	1 382	105	3 441	1 024	2 069	1 928
Beszéd fogyatékossggal él	743	47	4 633	1 237	2 974	2 363
Súlyos bels zervi fogyatékossggal él	3 847	231	5 576	3 212	2 092	1 070
Súlyos-halmazott fogyatékossggal él	860	76	7 184	1 583	5 030	1 949
Más fogyatékossg	1 072	62	1 163	713	376	339
Ismeretlen	15 626	870	17 516	11 765	4 698	7880
Összesen	59 224	3 893	170 255	93 531	66 205	40 186

A munkaadók az egyre növekvő összegű rehabilitációs hozzájárulás befizetésének elkerülése érdekében egyre nagyobb arányban érdekeltek a fogyatékossggal élő, ill. megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatása iránt (2024. január 1-jétől 2401200 Ft a rehabilitációs hozzájárulás összege), azonban magasabban kvalifikált munkakörökben, illetve hiányszakmákban kevés releváns jelölttel találkozhatnak. A téma a vállalatok oldaláról megközelítve különösen fontos a fenntarthatósági jelentések, az ESG² szempontjából is.

4. Szakképzés 4.0 stratégia – a szak- és felnőttképzés jelene és jövője

Az oktatáshoz és képzéshez való hozzáférhetőség, az oktatás minősége hatással van a gazdasági növekedésre, a versenyképességre (Lengyel, 2012; Enyedi, 1996; Hangya, 2019a).

2019-ben, a doktori disszertációmhoz kapcsolódó kutatásaim lezárását követően jelent meg 2019. március végén az 1168/2019. (III. 28.) Korm. határozat a *Szakképzés 4.0 – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira* című

2 Ennek kapcsán meg kell említenünk a 2024. január 1-jétől hatályos magyar ESG törvényt, a 2023. évi CVIII. sz. törvényt a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettervezési, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról.

stratégia elfogadásáról és a végrehajtása érdekében szükséges intézkedésekről. A *Stratégia* akkori változata szerint a foglalkoztatói elvárások, a makrogazdasági tényezők és a munkaerőpiac átalakulása miatt elengedhetlenné vált a szakképzés és felnőttképzés ismételt átalakítása, mert az nem volt képes kiszolgálni a gazdaság által felmerült igényeket. A *Stratégia* úgy ítélte meg, hogy a hazai képzési rendszer elsősorban kínálatalapú, nem pedig keresletalapú, amely hosszú távon nem segíti a versenyképesség javulását. A gazdaság igénye elsősorban az automatizált termelés és szolgáltatás területén jelentkezik, a digitalizáció okozta változásokhoz pedig a szakképzésnek és a felnőttképzésnek fel kell készíteni az embereket, hiszen az *Ipar 4.0* megjelenése megváltoztatja a kompetenciaelvárásokat is (ITM, 2019). 2018. szeptember 7-én alakult meg a Szakképzési Innovációs Tanács (SZIT), létrejöttek az MKIK koordinálása alatt az ágazati készségtanácsok, melyek definiálták a gazdaság szakmai igényeit. A *Stratégia* tartalmazta a SZIT javaslatait, mely fókuszában az *Ipar 4.0* kihívásaira hatékonyan reagáló képzési rendszer működtetése volt a cél, melynek keretében megújul az OKJ, valamint minden szakmai képzésben meg kell, hogy jelenjenek a szakmákban elvárt digitális tartalmak. A terv egy olyan keresletvezérelt képzési rendszer kialakítása volt, melyben fontos szerepet kap a duális képzés, a gazdasági szereplők, a KKV szektor szerepvállalásának erősítése, a szakképzési centrumok és vállalati kapcsolataik fejlesztése és a felnőttek számára rugalmas tanulási lehetőséget kínáló, rugalmasan reagáló, minőségi képzést nyújtó innovatív felnőttképzés. Célként fogalmazták meg az MKIK *Előrelépések az oktatásban 2018-2022* dokumentumához kapcsolódóan az OKJ racionalizálását, a nemzetközi gyakorlathoz igazodó, kevesebb szakmai képesítést, valamint a kontaktképzés és a távoktatás előnyeit ötvöző blended learning (kombinált) típusú képzések előtérbe helyezését a felnőttek képzésében, a digitális eszközök és korszerű oktatási technológiák fejlesztését (ITM, 2019; Hangya, 2019b). A *Stratégia* kiemelte, hogy szakpolitikai témaként jelentkezik a hátrányos helyzetű tanulók és fiatalok helyzete a képzésben. Mindenképpen felülvizsgálatot igényeltek a fogyatékossgal élő fiatalok pályaválasztási lehetőségei, valamint a későbbi életkorban a pályamódosítás és a pályakorrekció lehetőségei. A *Szakképzés 4.0* első változata is megállapította, hogy a fogyatékossgal élő személyek iskolai végzettségét érintő statisztikák alapján meghatározó az alacsony iskolai végzettség. Ezen személyek számára különösen fontos tehát a piacképes szaktudás megszerzése, a felnőttképzés pótló funkciója, azonban ehhez több szereplő, érdekelt fél valódi együttműködésére van szükség (ITM, 2019). A szak- és felnőttképzési intézményeknek stratégiai kontextusban kell gondolkodniuk a befogadó szemléletről, és ennek mindennapi működésükben is érvényesülnie kell.

A jelen helyzet elemzéséhez elengedhetetlen említeni, hogy a Magyar Kormány 2023-ban felülvizsgálta a Szakképzés 4.0 stratégiát – valamint az ahhoz kapcsolódó Cselekvési tervet egyaránt –, és a 1499/2023. (XI. 16.) Korm. határozattal elfogadta a módosított dokumentumot. A felülvizsgálatot indokolták többek között az Európai Unió szakképzésre és felnőttképzésre vonatkozó – fentebb is részletezett – elvárásai és az átalakított hazai szakképzési rendszer tapasztalatai. A módosítások eredményeképpen sokkal nagyobb hangsúly került az alapkompenciák fejlesztésére, a tanulói és a felnőtteknek szóló pályaaorientációs tanácsadásra, az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek szakmaszerzési lehetőségeire és a képzési szintjük növelését szolgáló intézkedésekre. A tanulmány szempontjából különösen

fontos, hogy módosítás történt a tanulók és képzésben részt vevő felnőttek hátránykompenzációjára, a sajátos nevelési igényre, a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetre, a fogyatékossgal élő emberek tanulási lehetőségeire vonatkozóan is. A *Stratégia* szerint a fogyatékossgal élő személyek jövőbeli életminősége és társadalmi beilleszkedése szempontjából kiemelten fontos, hogy az alapfokú oktatást követően is lehetőség nyíljon a tanuláshoz történő egyenlő esélyű hozzáférésre, szakmai továbbképzésekre, ami jelentősen javíthatja a célcsoport későbbi munkaerő-piaci helyzetét (ITM, 2023).

A tanulmány írásakor éppen társadalmi egyeztetés keretében véleményezhető a GINOP (Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz) *PLUSZ-5.3.2-24 Szakképzési hátránykompenzációs programok és rugalmas tanulási utak* felhívástervezete. A felhívásban megtalálható a 2030-ig tartó feladatok között a különböző tanulástámogatói teamek³ létrehozása a szakképzési centrumokban, a sajátos tanulási igényű személyek számára a tanulási lehetőségek fejlesztése, támogatási rendszer működtetése, valamint egy inkluzív szakképzési programok megvalósítását *támogató módszertani központ létrehozása*.

A szak- és felnőttképzés előtt nagy feladat áll. 2025-ig létre kell hozni azokat a tanulástámogató teameket a szakképzési centrumokban, amelyek célja a sajátos nevelési igényű, fogyatékossgal élő, illetve hátrányos helyzetű tanulók, felnőttek szakmához jutásának támogatása, valamint az oktatók közötti tudásmegosztás elősegítése, módszertani támogatás, szakmai tanácsadás biztosítása. A tervek szerint a teamek elsősorban azokban a szakképzési centrumokban kerülnek kialakításra, ahol a sajátos nevelési igényű, fogyatékossgal élő, illetve hátrányos helyzetű tanulók, felnőttek aránya az országos átlagot meghaladja. További feladat a kijelölt határidőig az *inkluzív iskolai modell kidolgozása* és annak gyakorlatba ültetése – a feladatot az IKK, a szakképző centrumok és a szakképző intézmények együttesen kell megvalósítsák. A *Stratégiához* kapcsolódó *Cselekvési tervbe* is bekerült, hogy 2030-ig létre kell hozni egy Inkluzív programok megvalósítását támogató módszertani központot is, melynek feladata az inkluzív szakképzési tartalmak megvalósítását támogató módszertani központ működtetése. A központ feladata lesz, hogy összehangolja az inkluzív fejlesztési folyamatokat a szakképzési centrumokban, valamint módszertani és szakmai támogatást biztosítson a szakképzési centrumok számára. Gondoskodnia kell a hálózat működtetéséről és a folyamat kommunikációjáról, hatékonyságának méréséről, és módszertani tudásmegosztással támogatnia kell minden olyan érintett intézményt, amely sajátos nevelési igényű tanulók, sajátos tanulási igényű felnőttek oktatásával, képzésével foglalkozik. Mindezek mellett ugyancsak 2030-ig szóló határidővel meg kell vizsgálni a sajátos nevelési igényű személyek részére a tanulási lehetőségek fejlesztési lehetőségeit, és kialakítani egy lehetséges támogatási rendszer működtetésének keretét. Indikátorként legalább 800 fő sajátos nevelési igényű és fogyatékossgal élő személy támogatása került célkitűzésre. A rendszer működtetése során az inkluzív környezetnek figyelembe kell vennie az

3 A *Stratégiában* meghatározott célokkal összefüggésben meg kell említeni, hogy 2020-ban az EFOP-3.2.15-VEKOP-17-2017-00001 azonosító számú, *A köznevelés keretrendszeréhez kapcsolódó mérési-értékelési és digitális fejlesztések, innovatív oktatásszervezési eljárások kialakítása, megújítása* című kiemelt projekt tartalomfejlesztési alprojektje (Oktatás 2030 Tanulástudományi Kutatócsoport, EKE; Csépe Valéria és Perlusz Andrea szakmai lektorálásával) keretében több olyan módszertani kiadvány is elkészült, amely a szak- és felnőttképzésben dolgozó szakembereket segíthetik a fogyatékossgal élő tanulók, képzésben részt vevők hatékonyabb tanulástámogatásában.

egyéni sajátosságokat, igényeket és szükségleteket, tanulási utakat, ennek érdekében pedig egyéni képességekre épülő rugalmas képzési utat kell biztosítani a fogyatékossgal élő, kiemelt figyelmet igénylő tanulók, sajátos tanulási igényű felnőttek számára. Feladatként áll a hazai képzési rendszer előtt, hogy a tanulmányi sikerességet erősítő, tanulási és munkaerő-piaci esélyegyenlőséget növelő szolgáltatások bevezetésre kerüljenek az egyéni kompetenciákon alapuló életpálya-fejlesztési tervek alapján, élményalapú pályaaorientációs és IKT-programok kidolgozásával. Hangsúlyosan szükséges megjelennie a fenti határidőig a tanulás-módszertani fejlesztésnek, a motivált és az önszabályozó tanulás elősegítésének különböző, IKT alapú eszközökkel, valamint a pályaelköteleződés kialakításának, munkatapasztalat-szerzésnek, illetve a munkahelyi elvárásokra való gyakorlati felkészítésnek.

A *Stratégia*⁴ szerint az SNI és a kiemelt figyelmet igénylő tanulók, sajátos tanulási igényű felnőttek létszáma egyre növekszik, ami indokolja, hogy egy új kísérleti projekt kerüljön kialakításra a szakképzésben az inkluzív oktatási lehetőségek megteremtésének érdekében. A *Stratégia* kiemeli, „*hogy a befogadó intézményi környezetnek nyitottnak kell lennie a rendszeres megújulásra, innovativitásra, amit inkluzív szemléletű intézményi fejlesztési stratégia biztosít és igazodik a szakpolitikai stratégiákhoz. A sokszínűség értéként való elfogadása az inklúzió alapvetése, mely a befogadási folyamat minden szintjét és szereplőjét át kell, hogy hassa. A befogadó attitűd formálása, tudatos továbbfejlesztése az összes szereplőt (vezetők, oktatók, nem oktató dolgozók, tanulók) érintően kiemelt jelentőséggel bír, fontos elem a területi egyenlőtlenségek, az eltérő szocioökonómiai státuszokból következő hátrányok kiegyenlítődése szempontjából is*” (ITM, 2023, p. 82).

5. Az idea, az inkluzív felnőttképzési rendszer – lehetőséget mindannyiunk számára⁵

Összefüggésben az előző fejezetben taglalt hazai szakpolitikai feladatokkal fontosnak tartom, hogy szó essen arról, hogy mit is jelent az inklúzió, mit jelent a befogadó szemléletű felnőttképzési intézmény, mit jelent az inkluzivitás talaján álló tanulástámogatás.

Az inklúzió kifejezés a szociálpolitikai diskurzusból, a korábban meghonosodott integrált oktatás kritikai reflexiójaként került át a fogyatékossgal élő emberek oktatását, képzését célzó szemléletbe, majd később annak a gyakorlatába (Hoffman & Flamich, 2014; Hoffman, 2014). Az inklúzió társadalmi érvényesítésének egyik legfontosabb terepe az oktatás, a befogadó társadalom alapvető forrása a közösség oktatásának, maga az oktatás pedig a cselekvés a közösséggel, a közösségben, a közösségért (Förrey & Varga, 2011; Hangya, 2019b). Napjainkban a diskurzus, a szakmai viták már nem arról szólnak, hogy miért fontos a befogadó szemlélet az

4 A *Stratégia* a célcsoport szakmaszerzésének támogatása érdekében az alábbi területeken kíván fejlődést elérni (ITM, 2023): *egyéni tanulói utakat* figyelembe vevő megsegítés; *inkluzív intézményi modell* kialakítása, melyben együttműködésre építve *tanulóközösségek létrehozása és fenntartása* a cél, ahol a tagok támogatása fontos feladat; *inkluzív szakképzési programok megvalósítása*, értékelése és a tudásmegosztás biztosítása; a tanulók oktatásával kapcsolatos kihívásaink *komplex megközelítése*.

5 A fejezet megírásához felhasználtam 2019-ben megvédett doktori disszertációm egyes elemeit.

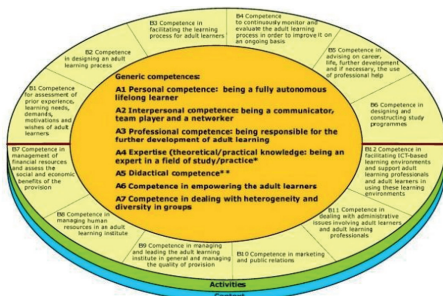
oktatásban, hanem arról, hogy ezt hogyan tudjuk valóban, a mindennapok szintjén megvalósítani, milyen szakpolitikai intézkedések támogatják a szemlélet kialakításának folyamatát. Egy befogadó, inkluzív képzőintézményben minden képzésben részt vevő személy olyan oktatásban részesül, amely egyéni szükségleteihez alkalmazkodik (Forray & Varga, 2011). A befogadás alapfeltétele a tanulók közötti különbség elismerése, tiszteletben tartása és következőképpen a tanulás-tanítás inkluzív értelmezése (Nagyné Schiffer, 2011; Hoffman & Flamich, 2014).

Az inklúzió alapvetően egy pedagógiai fogalom, azonban mégsem szűkíthető le a közoktatás területére, vizsgálunk kell annak megvalósulását az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés aspektusából is. Az inklúzió és a kirekesztés egy képzőintézmény szempontjából három, egymással kölcsönhatásban álló dimenzió mentén vizsgálható Booth és Ainscow szerint (Booth & Ainscow, 2002, p. 8):

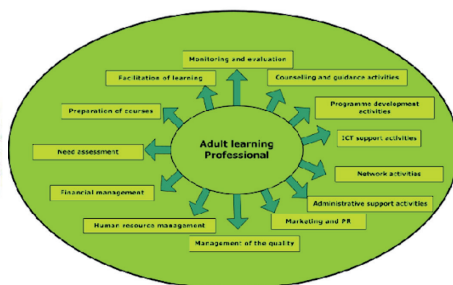
1. *Az inkluzív szemlélet kialakítása (A dimenzió)*
 - 1.1. *közösségfejlesztés*
 - 1.2. *az inkluzív értékek megteremtése*
2. *Az inkluzív programok kidolgozása (B dimenzió)*
 - 2.1. *a „mindenki iskolájának” kialakítása*
 - 2.2. *a tanulói sokféleség támogatásának megszervezése*
3. *Az inklúzió mindennapos gyakorlatának megszervezése (C dimenzió)*
 - 3.1. *a tanulás szervezése*
 - 3.2. *az erőforrások mozgósítása*

Mindhárom dimenzióra szükség van ahhoz, hogy az inklúziót érintő törekvések erősítsük egy képzőintézményben. Az alap az inkluzív szemlélet kialakítása, a közös inkluzív értékek és az együttműködésen alapuló kapcsolatok vezethetnek el a többi dimenzió megvalósításához. Az inkluzív felnőttképzés fogalma alatt a gyakorlatban érvényesíthető olyan szemléletet tükröző és eredményező folyamatot értünk, ami a sokszínűség megismerésén, megértésén, elfogadásán, de legfőképpen annak tiszteletén alapul. Az inkluzív felnőttképzés a sokféleség, a diverzitás minden aspektusát méltányolja és értéként kezeli (Hangya, 2019b). Az inkluzív felnőttképzés célja nem az, hogy hogyan lehet bevonni a fogyatékossgal élő felnőtteket a képzésbe, hanem egy olyan szemléletmód, amely arra keresi a választ, hogy hogyan lehet úgy formálni a felnőttképzés jogszabályi rendszerét, a felnőttkori tanulás környezetét, hogy az minden tanulni, fejlődni vágyó felnőtt számára egyenlő esélyeket teremtsen, és eredményesen meg tudjon felelni a felnőtt tanulók sokszínű csoportjának. Ahhoz, hogy egy adott intézmény szervezeti kultúrája változzon ebben az irányban, és ne csak az elmélet szintjén beszéljünk az inklúzió kérdéséről, szükség van arra, hogy az intézmények munkatársai megismerjék a fogyatékossgal élő emberek valódi életpaszatjait (Rocco, 2001; Goodley, 2017, pp. 184–185). Egyértelműen megállapítható, hogy a felnőttképzési rendszer nem működik hatékonyan a benne szerepet vállaló szakemberek nélkül (Farkas, 2013). A felnőttoktatói, a felnőttkori tanulás biztosításához szükséges munkatársak (adult learning stuff) kompetenciáinak közös európai keretrendszeréhez kapcsolódóan az Európai Bizottság felkérésére a Research voor Beleid holland kutatócsoport készített egy zárótanulmányt, melyben meghatározásra kerültek a felnőttoktatói kompetenciák és az azokhoz tartozó cselekvések rendszere (Buiskool et al., 2010). Buiskool és munkatársai kidolgoztak egy olyan kompetenciamátrixot is (2–3. ábra), mely arra is kitér, hogy a felnőttoktató

szakembereknek a képzési programok, a tananyagok tervezése során felkészültnek kell lenniük arra, hogy a tervezett folyamatok mindenki számára hozzáférhetőek legyenek, és a fogyatékossággal élő felnőttek is egyenlő eséllyel vehessenek részt a felnőttképzésben. Fontos a sokféleség értékének megértése és tiszteletben tartása. A felnőttoktatók, felnőttképzési szakemberek felelőssége a biztonságos tanulási környezet megteremtése, amely a kölcsönös tiszteleten és együttműködésen alapul, ahol minden – különböző háttérű, tanulási szükségletű, motivációjú, előzetes tudással és gyakorlattal rendelkező – felnőtt fejlődhet, és teljes mértékben autonóm módon biztosított az egész életen át tartó tanulásban való részvétele. Az oktatói minőséghez hozzátartozik, hogy képesnek kell lenni a multikulturális környezetben való eredményes munkavégzésre, a sokszínűség hatékony menedzselésére (Buiskool et al., 2010, pp. 60–61).

2. ÁBRA. A FELNŐTTKÉPZÉSI SZAKEMBEREK KULCSKOMPETENCIÁI
(FORRÁS: BUISKOOL ET AL., 2010, P. 33)

3. ÁBRA. A FELNŐTTKÉPZÉSI SZAKEMBEREK FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZMÉNYBEN FOLYTATOTT TEVÉKENYSÉGEK TÍPUSAI
(FORRÁS: BUISKOOL ET AL., 2010, P. 35)

A felnőttoktatóknak kiemelt szerepe van a képzéshez történő egyenlő esélyű hozzáférés biztosításában, azonban a felnőttoktatók közül sokan nem tudják, hogyan tudnak ideális feltételeket teremteni a képzésben részt vevő, fogyatékossággal élő felnőttek számára, és hogyan tudják fejleszteni tudásukat ennek megvalósztatása érdekében (Dallas, Upton & Sprong 2014; White & Polson, 2001; Rocco & Fornes, 2010; Scott, McGuire & Shaw, 2003; Schelly, Davies & Spooner, 2011).

6. Az AEMA projekt – „Adult education made accessible”⁶

Az AEMA projekt eredményeképpen korábban, 2014-ben kidolgoztak egy olyan ke-retrendszert – melyet én önértékelési mátrixnak fordítottam –, mely az alapja egy olyan online önértékelési felmérésnek, melyet a felnőttképzési intézmények az akadálymentességük értékeléséhez és az azzal kapcsolatos céljaik kitűzéséhez használhatnak fel. Az értékeléshez kapcsolódóan olyan indikátorokat dolgoztak ki, melyek a felnőttképzésben részt vevő személyek hozzáférhetőségi szintjeihez kapcsolódnak. Az értékelés átfogó perspektívát nyújt a befogadó felnőttképzés 6

6 A fejezet megírásához felhasználtam a projekt oldalán elérhető információs anyagokat.

különböző területéről (5. ábra). Minden egyes terület olyan elemeket foglal magába, amelyek relevánsak a felnőttképzésre vonatkozóan. 5 további dimenzió fejezi ki a befogadás/akadálymentesség szintjét (6. ábra).

Az EAEA7 2014-es projektjének, az AEMA-hálózat kialakításának (Adult education made accessible) célja az volt, hogy feltérképezze azokat az azonosítható akadályokat, melyek gátolják a fogyatékossgal élő emberek részvételét a felnőttképzésben. A cél olyan struktúrák és keretek létrehozása volt, amelyek a fogyatékossgal élő felnőttek számára hozzáférhetővé teszik a felnőttképzési szolgáltatásokat, megteremtik az egyenlő esélyű hozzáférés minőségi keretrendszerét a felnőttképzésben. A projekt összhangban volt az Európai Bizottság célkitűzéseivel az oktatás és a képzés szociális dimenziójával kapcsolatban (2010/C135/02). A projekt elérni kívánt céljai a következők voltak:

- Növelni a fogyatékossgal élő személyek részvételi arányát a felnőttképzésben.
- Növelni az akadálymentesség iránt elkötelezett felnőttképzési intézmények számát.
- Minőség a felnőttképzésben: azonos értelmezés és átláthatóság.
- Megosztani az AEMA-hálózat híreit, eredményeit és a felnőttképzéssel kapcsolatos jó gyakorlatokat.
- Fenntartható hálózatok fejlesztése (hazai, európai szinten), amelyek az akadálymentesség melletti elköteleződésen alapulnak.

Az AEMA-hálózat 11 európai ország 12 szervezetét tömörítő konzorciumát az Európai Bizottság Grundtvig programja támogatta. A tanulmány témájának szempontjából fontosnak érzem beemelni ezt a kezdeményezést, hiszen számos innovatív ötlet került kidolgozásra, mégis nagyon sokan nem hallottak róla, nem ismerik szakmai körökben. A felnőttképzési intézmények az egyenlő esélyű hozzáférés elért, biztosított szintjének megfelelően 3 fokozatot szerezhetnek. Azok a szakemberek, akik tanácsadó szakértőként tudták segíteni ezen feltételek biztosítását, szintén jogosultak lehetnek „kompetenciajelvény” viselésére (4. ábra). Ezeket a jelvényeket a regisztrált felhasználók kezdeményezésére állították ki, azonban a viselésükre való érdemet referenciákkal és ajánlásokkal kellett alátámasztani.

4. ábra. AEMA KOMPETENCIAJELVÉNYEK (FORRÁS: AEMA PROJEKT HONLAPJA)

Az alapgondolat az volt, hogy olyan felnőttképzési intézményeket gyűjtsenek össze az oldalon, akik érdeklődnek az iránt, hogy inkluzív, akadálymentes szervezetté váljanak, valamint olyan, akadálymentesítés terén jártas szakemberek csoportja alakuljon meg, akik megfelelő tudás birtokában vannak ahhoz, hogy akadálymentesítési szakértőkké váljanak, és tudják támogatni az oktatási intézményeket az inklúzióhoz kapcsolódó céljaik elérésében.

7 European Association for the Education of Adults, honlapja: <https://eaea.org/> (2019.06.15.)

A három megszerezhető jelvény a tudatosság/végrehajtás 3 szintjét jelenti:

A kék jelvény (1. akadálymentesítési szint)

Egy szervezet kezdeti elkötelezettségét mutatja.

A zöld jelvény (2. akadálymentesítési szint)

Elismeri, hogy a szervezet tett előrelépést az akadálymentesítés területén. Referenciát képes megadni, és felelős szakértő minősíti annak befejezését.

A rózsaszín jelvény (3. akadálymentesítési szint)

Elismeri, hogy a szervezetnek kiterjesztett és folyamatos elkötelezettsége mutatkozott abban, hogy a szolgáltatásai elérhetőek legyenek fogyatékossgal élő felnőttek számára. A felnőttképzési szolgáltatóknak ítélik oda, és dokumentálják az akadálymentességre vonatkozó fejlesztéseket mind a 6 területen.

7. AEMA önértékelési mátrix⁸

Az AEMA önértékelési mátrix véleményem szerint hatékony támogatást jelenthet a felnőttképzési intézmények mindennapi gyakorlatának, szervezeti működésének fejlesztésében, attitűdformálásában, azonban mindenképpen szükséges az ehhez biztosított szakmai támogatás, a valódi visszajelzés. Nem lehet csupán önmagában az önértékeléstől várni a szervezetek fejlődését, azonban a felismeréshez nagyszemű alapot jelenthet (5-6. ábra).

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Pozitív attitűd kialakítása fogyatékossgal élő felnőtt tanulókkal	Akadálymentes tanulási környezet kialakítása	Akadálymentes digitális tanulási környezet átalakítása	Akadálymentes tanulás-szervezés	Akadálymentes tanulás támogatása	Kommunikáció és kapcsolat-szervezés

5. ÁBRA. AEMA BEFOGADÓ FELNŐTTKÉPZÉS TERÜLETEI (FORRÁS: AEMA PROJEKT HONLAPJA)

TUDATOS	KUTATÓ	FEJLESZTŐ	INTEGRÁLÓ	ÚJÍTÓ
A szervezet tudatában van annak, hogy pozitív attitűdöt kellene kialakítani, de ez nem jut tovább a megvalósítás szintjére.	A szervezet fogadja a fogyatékossgal élő tanulókat, de az össztanulói létszámban még nagyon alulreprezentáltak.	A szervezet biztosítja és támogatja munkatársait abban, hogy akadálymentes, sokszínű és inkluzív tanulási környezetet hozzanak létre.	A személyzet elkötelezetten támogatja a fogyatékossgal élő tanulókat. A fogyatékossgal élő tanulók részt vesznek az akadálymentességgel kapcsolatos döntéshozatalban.	A fogyatékossgal élő tanulókat képviselő érdekvédelmi szervezetek vezető fontosságúnak tartják az intézményt az inkluzív tanulási környezet kialakításában.

6. ÁBRA. AEMA BEFOGADÓ FELNŐTTKÉPZÉS DIMENZIÓI (FORRÁS: AEMA PROJEKT HONLAPJA)

8 Az AEMA önértékelési mátrix teljes egészében elérhető magyar nyelven a doktori disszertáció mellékletében: https://ppk.elte.hu/dstore/document/266/Az%20Értekezés_Hangya%20Dóra.pdf (2024.11.10.)

8. Tudással az inkúzióért – Részeredmények a Skilly Karrier Akadémia képzéseinek hatásvizsgálati méréséből

A tanulmányírás egyik alapeleme, úgy vélem, az, hogy aktuális és friss kutatási adatokkal szolgáljunk az érdeklődő olvasók számára. Mivel jelen tanulmány célja a fogyatékossgal élő felnőttek magyarországi szak- és felnőttképzéshez történő egyenlő esélyű hozzáféréseinek aktuális helyzetének bemutatása, így arra gondoltam, hogy egy olyan kutatást indítok útjára, mely egy olyan szervezet felnőtt tanulóinak tapasztalatait vizsgálja, amely nyíltan kommunikálja, hogy célja a fogyatékossgal élő emberek hazai karrierfejlesztésének megreformálása.

A Skilly – korábbi nevén JAMBA Hungary – képzéseket, karrierfejlesztési lehetőségeket és közösséget kínál Karrier Akadémiáján keresztül a fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű emberek számára, akik motiváltak arra, hogy fejlődjenek. Céljuk, hogy növeljék a célcsoport versenyképességét, hogy magukat asszertív, reziliens módon a munkaerőpiacon érvényesíteni tudják.

A fogyatékossgal élő és a megváltozott munkaképességű emberek különösen alulreprezentáltak a felnőttképzésben, így mindenképpen fontos vizsgálni a képzésekben történő részvételt megelőző pályaaorientáció körülményeit, az érintett tanulók felnőttek aktuális tapasztalatait és azt, hogy a tanulók életútjában milyen motivációs tényezők, faktorok azonosíthatóak a felnőttkori tanulással összefüggésben. A fogyatékossgatudományt érintő határtudományok területén történő kutatások kapcsán kiemelt jelentőséggel bír az érintett személyek bevonása a „*Semmit rólunk, nélkülünk*” elv alapján. Ebben a szemléletben vágunk bele a Skilly Karrier Akadémia kollégáival a kutatásba, hogy megismerjük a hiánypótló képzéseiken részt vevő érintett személyek tapasztalatait. Ebben a fejezetben röviden bemutatom a kutatás eddig elérhető részeredményeit.

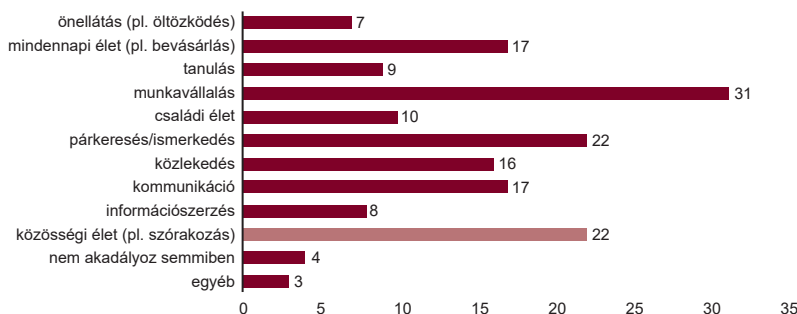
A kérdőívet a tanulmány írásakor 50 fő töltötte ki, ami körülbelül 13%-os választási arányt jelent (N=381). Korcsoport tekintetében a kitöltők 40%-a 46–55 éves, 32%-a 36–45 éves korcsoportba tartozik. A válaszadó képzésben részt vett személyek 16%-a 26–35 év közötti korcsoportba tartozik (n=50). A kitöltők 46%-a férfi, 54%-a nő, azonban fontosnak tartom, hogy a kérdőív lehetőséget teremtett arra, hogy erre a kérdésre bárki az egyéb, illetve nem szeretne válaszolni opcióval válaszoljon (n=50). A kitöltők 52%-a budapesti lakos, 10%-a Baranya vármegyében, míg 14%-a Pest vármegyében lakik (n=50). A kitöltők legnagyobb arányban budapestiek, 10 fő megyeszékhelyen él, 9 fő kisvárosban (n=50).

A Skilly nyíltan kommunikálja, hogy képzéseire elsősorban magasabb iskolai végzettséggel rendelkező – jellemzően érettségi jelenti a bemeneti kompetenciát –, fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű személyek jelentkezését várja. Az eddigi kitöltési adatok is harmóniában vannak ezzel az alapvetéssel, mivel a kitöltők 48%-a gimnáziumi érettségivel rendelkezik, 22%-a pedig főiskolai/egyetemi (BA, BSc) oklevéllel (n=45). A kitöltők 38%-a rendelkezik nyelvvizsgával, 44%-uk-

nak nincs, és még nem is nyelvvizsgáztak sosem. 8%-uk rendelkezik a nyelvvizsgamentességet lehetővé tévő igazolással is (n=50).

A kérdőívünk tartalmazott kérdést a résztvevők fogyatékoságtípusa szerinti megoszlásához kapcsolódóan is. A válaszok alapján eddig elmondható, hogy a népszámlálás adataival korrelálnak az eredmények, a Skilly Karrier Akadémia képzésein eddig a legnagyobb számban mozgáskorlátozott személyek vettek részt (48%) (n=50). Hallássérült személyek 22% arányban jelentek meg a felnőtt tanulók között, míg az autizmus spektrumzavart a kitöltők 26%-a jelölte meg. A kitöltők 14%-a jelölte meg a pszichoszociális válaszlehetőséget, 26%-uk pedig azt jelezte vissza számunkra, hogy tartós beteg (n=50). A kitöltők 60%-a jelezte, hogy fogyatékoságuk veleszületett állapot, 30%-uk választotta azt a válaszlehetőséget, hogy 18 éves koruk után szereztek a fogyatékoságukat, 4%-uk még iskolás kor előtt (n=50). Arra a kérdésre, hogy miben akadályozza leginkább a kitöltőket a fogyatékoság, a következő válaszok érkeztek. A válaszadóknak lehetőségük volt, hogy a felsorolt zárt válaszok közül a három legmeghatározóbbat megjelöljék (n=50). A három legmeghatározóbb válasz: 1. munkavállalás (62%), 2. párkeresés, ismerkedés (44%), 3. közösségi életben való részvétel (44%). A tanulást 19%-uk jelölte meg (7. ábra).

7. ÁBRA. A SKILLY KARRIER AKADÉMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZT VEVŐK VÉLEMÉNYE A FOGYATÉKOSSÁG MIATT TAPASZTALT AKADÁLYOZOTTSÁGRÓL (N=50) (FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

A kérdőív kíváncsi volt arra, hogy a Skilly képzésein részt vevő személyek hogyan vélekednek arról, hogy mit jelent számukra a karrier. A 3. táblázatban olvashatóak a tanulók válaszai, melyek között hangsúlyosan megjelenik a siker, a haladás, a fejlődés, a biztonság és ezek szinonimái.

A kitöltők 28%-át többször is utasították már el egy állásra történő jelentkezéskor arra hivatkozva, hogy nem elég képzett vagy nem megfelelő a képzettsége az adott állás betöltéséhez, 12%-uk esetében ez egyszer fordult elő. 32% jelezte, hogy nem tudják megítélni, hogy ez volt-e az elutasítás oka (n=50). A válaszadók 14%-a nem rendelkezik semmilyen szakképesítéssel, de mégis sikerült munkát találnia. 30%-uk jelenleg álláskereső személy. 18%-uk dolgozik csupán a tanult szakmájában, 32%-uk nem a tanult szakmájában tudott elhelyezkedni (n=50). Azon személyek közül, akik azt jelölték, hogy nem a tanult szakmájukban dolgoznak, a válaszadók 25%-a jelezte, hogy úgy vélik, hogy a fogyatékoságuk miatt nem veszik fel őket dolgozni. 37,5% jelezte, hogy nem sikerült a megszerzett szakképesítésével elhelyezkednie a munkaerőpiacon. 6,3% érzi úgy, hogy a szakmaválasztása nem volt sikeres, és nem szereti a tanult szakmáját, így nem is kíván azzal elhelyezkedni sem (n=16).

3. TÁBLÁZAT: A SKILLY KARRIER AKADÉMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZT VEVŐK ELSŐ HÁROM GONDOLATA
A KARRIER SZŐRŐL (N=47) (FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

1	Siker, pénz, tárgyalás	25	munka, pénz, tartós
2	Kiteljesedés, értékeremtés, előrehaladás	26	élet, tervezés, időtöltés
3	Fejlődés, Tanulás, Megvalósítás	27	tanulás, fejlődés, élet
4	siker, pénz, céltudatosság	28	Siker, pénz, elismerések
5	nekem nem megy	29	önfejlesztés, időmenedzsment, drive
6	munka, fejlődés, sikeres	30	szenvedély, elkötelezettség, alkal- mazkodás
7	kemény, irány, tudatos	31	előrelépés, megbecsülés, jövedelem
8	doktori fokozat, idegtudomány, megkülönböztető medikális szem- lélet	32	Harácsolás, törtetés, könyöklés-ta- posás
9	siker, pénz, presztízs	33	előrelépés nagyobb fizetésért
10	munkahely, pályaválasztás és önismeret	34	mókuserék alkotás identitás
11	egzisztencia, életminőség, érvényesülés	35	munka, előreléptetés, pozíció
12	Jövő, elhivatottság, sikerélmény	36	Munka, pénz, siker
13	Egy megbízható kialakított. Nyugodt élet. A családdal	37	Munka, sikeresség, hivatás
14	munkavállalás, pénzkeresés, érdeklődési terület	38	motiváció, kapcsolat, életminőség
15	vágy, küldetés, tanulás	39	munka, fejlődés, pénz
16	siker, magas beosztás, magas jövedelem	40	hivatás, egzisztencia, fejlődés
17	motivált élet	41	Siker, magabiztosság, állandóság
18	Érték adó tevékenység	42	Fejlődés, Siker és Kibontakozás
19	siker, életcél, kiteljesedés	43	Nem reménykedem benne!
20	Már nem fontos	44	elvárás, megélhetés, boldogulás
21	bizonyítás nehézség esélytelenség	45	Siker, Magabiztosság, Függetlenség
22	siker	46	fejlődés, kereset, önbizalom
23	önérvényesítés, siker, megbecsülés	47	Jövő, fejlődés, lehetőség
24	Egzisztencia, függetlenség, biztonság		

Azok a személyek, akik jelenleg dolgoznak a kitöltők közül, leginkább ismerős révén tudtak elhelyezkedni (32,4%). 20,6%-uk jelölte meg, hogy az országos fogyatékos-ságügyi érdekvédelmi szervezet támogatásával találtak munkát. 26,5% önállóan on-line állásportálon keresztül találta meg helyét a nyílt munkaerőpiacon. A Skilly-t 5,9% jelölte, akárcsak az egyéb civil szervezeteket és a munkaközvetítő vállalkozásokat. Egy fő jelölte, hogy a Rehabilitációs Ellátási és Szakértői Osztály közvetített a jelenlegi munkahelyére. Az egyéb válaszlehetőséget ebben a kérdésben 11,8% jelölte meg (n=34). A válaszadók 32,4%-a részmunkaidőben, határozatlan idejű munka-szerződéssel, 32,4%-a teljes munkaidős, határozatlan idejű, 20,6%-uk részmunka-idős, határozott idejű munkaszerződéssel dolgozik (n=34).

Fontosnak tartottuk megkérdezni, hogy a kitöltők munkahelye akkreditált foglal-koztató-e, vagy nyílt munkaerőpiacon dolgoznak-e. 36,4%-uk akkreditált, 27,3%-uk nem akkreditált munkahelyen dolgozik. A kitöltők 36,4%-a nem tudja megítélni, való-színűleg nem egyértelmű számára, hogy mit jelent a két területen történő foglalkoz-tatás (n=33). Arra a kérdésre, hogy nyílt munkaerőpiacon dolgozik-e a válaszadó, 58,8% válaszolt igennel, 23,5% nemmel, 17,6% nem tudja megítélni az erre adott választát (n=34).

A kitöltők 84%-a megváltozott munkaképességű személynek minősül a munkaerőpiacon, 14%-a nem, 2%-a nem tud magabiztosan válaszolni erre a kérdésre (n=50). A válaszadók eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy a munka világában fogytékossággal élő személyként, álláskeresőként fontos a megváltozott munkaképességű minősítés megléte, 16% véli úgy, hogy inkább nem. A válaszadók 36%-a bizonytalan ebben a kérdésben, úgy érzi, hogy ezt inkább nem tudja megítélni (n=50).

4. TÁBLÁZAT: A SKILLY KARRIER AKADEMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZT VEVŐK ELSŐ HÁROM GONDOLATA
A TANULÁS SZÓRÓL (N=47) (FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

1	Figyelem, koncentráció, felfogás	25	nehéz, stressz, érdekes
2	Kihívás, újdonság, izgalmas	26	kitartás, érték, öröm
3	Öröm, fejlődés, maximalizmus	27	tudás, fejlődés, tapasztalat
4	Értelmezés, figyelem, vizsga	28	Esély, információ szerzés, lehetőség
5	nagyon nehéz nekem	29	összpontosítás, kreatívkodás, odafigyelés
6	tudás, hivatás, elkötelezettség	30	fejlődés, dolgozat, osztályzat
7	akadályozottság, képzési terv nem EU szabvány szerinti, Kamu képzők és képzések.	31	Fejlődés, javulás, tájékozottság
8	Jövő, fejlődés, lehetőség	32	tágítom a tudásomat
9	fejlődés, megújulás, új ismeretségek	33	Tudás, előrelépés, fejlődés
10	fejlődés, érték és kihívás	34	izgalom felfedezés feldolgozás
11	maximalizmus, eredmény, tudás	35	iskola, tanóra, dolgozat
12	Fejlődés, önmegvalósítás, élet	36	Jó bizonyítvány, későbbi sikeres karrier, elismerés
13	Nincs táv oktatás. Falun semmi	37	Fejlődés, haladás, tapasztalat
14	ismeretek, iskola, képzés	38	akarat, merészség, tudás,
15	kedv, idő, képesség	39	fejlődés, jövő, munkalehetőség
16	öröm, kíváncsiság, kaland	40	önfejlődés, nyitottság, tudás
17	ismeret, tudás, motiváció,	41	Tudás, tapasztalat, lehetőség.
18	Érettségi hiánya, drága	42	Fejlődés, tudás es tapasztalat szerzés
19	öröm, kitartás, életcél	43	Fejlesztő hatása van.
20	Tanulni sosem késő	44	túlbonyolított, félrestrukturált, hasznos (potenciálisan)
21	Élethosszig tart	45	Tudás, hatalom, információ
22	FEJLŐDÉS	46	fejlődés, lehetőség, jövőkép
23	tudás, elismertség, siker	47	Fejlesztés, lehetőség, jövő
24	Idő, kitartás, érték		

A sikerhez kapcsolódó gondolatokhoz hasonlóan arra kértük a tanulókat, hogy írják meg nekünk az első három szót, ami eszükbe jut a tanulás szóról. Az 4. táblázatban olvashatóak a tanulók válaszai, melyek között hangsúlyosan megjelennek a fejlődés és a jövőkép kifejezések.

A tanuláshoz kapcsolódó tapasztalatokkal összefüggésben elmondható, hogy a kitöltők 59,6%-a integráltan is tanult, míg 27,7%-uk csak integráltan folytatta tanulmányait.

„Rideg integráció – bírod, maradsz, ha nem, mehetsz.” (12. válaszadó)

A kitöltők 63,3%-a vett már részt pályaaorientációs vagy pályaválasztási tanácsadáson, 36,7%-uk azonban még soha (n=49). 27,5%-uk teljes mértékben elégedett volt a tanácsadás minőségével, 22,5%-uk inkább igen, 25%-uk inkább nem, 10%-uk többnyire nem, 2,5%-uk egyáltalán nem (n=40).

A kérdőívben szerepelt egy kérdés, mely arra kérte a kitöltőket, hogy próbálják meg megítélni egy 1-től 7-ig terjedő skálán (1=egyáltalán nem, 7=nagyon), hogy eddigi tapasztalataik szerint mennyire törekednek az oktatási intézmények arra, hogy a fogyatékossgal élő személyek egyenlő eséllyel hozzáférjenek a tanulási lehetőségekhez, akadálymentesen tanulhassanak. A válaszadók 77,6%-a 1–4 között jelölt a skálán. A válaszadók csupán 4,1%-a jelölte a 7-es válaszlehetőséget a skálán, 8,2% a 6-os, 10,2% az 5-ös értéket (n=49). A tanulók, arra a kérdésre, hogy mely tényezők a legfontosabbak egy képzésre történő jelentkezésnél, a következő sorrendet állították fel (5. táblázat):

5. TÁBLÁZAT. A SKILLY KARRIER AKADÉMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZT VEVŐK VÉLEMÉNYE
A KÉPZÉSEKRE TÖRTÉNŐ JELENTKEZÉST MEGHATÁROZÓ LEGFONTOSABB TÉNYEZŐKRŐL (N=47)
(FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

1	a képzés fizikai megközelíthetősége
2	a képzés minősége és témaköre
3	a képzés elvégzését követő elhelyezkedési lehetőségek
4	a képzés tanárainak felkészültsége
5	a képzés díja
6	az intézményben elérhető szolgáltatások (pl. álláskeresési támogatás, képzési szükséglet felmérés)
7	sorstársaim eddigi tapasztalatai
8	akadálymentesítés
9	az intézmény jó híre

A Skilly eddigi létezése óta különböző hiánypótló fejlesztési és közösségi lehetőségeket biztosít fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű embereknek. Az 8. ábrán látható, hogy ezek közül melyeken vettek részt és milyen arányban a kérdőívet kitöltő személyek. A legtöbben az önismereti és karrierfejlesztő workshopba kapcsolódtak be, amelyet a *Coca-Cola #énjövőm program*⁹ támogatott. A válaszadók 83,7%-a jelezte, hogy a jövőben is szívesen venne részt a Skilly által szervezett képzésen,¹⁰ 16,3%-uk még bizonytalan (n=49).

9 A *Coca-Cola #énjövőm program* célja a fiatalok munkanélküliség visszaszorítása. A program célcsoportja a 18–35 év közötti fiatalok. A program honlapján nagyon sok hasznos tananyag érhető el többek között az önismeret, az állásinterjúra való felkészülés, az önéletrajzírás, a vállalkozásindítás, a jogi és adózási ismeretek témákról. A program 2017-ben indult útjára, de folyamatosan bővülnek a célcsoportok. 2021-től kezdődően kifejezetten fogyatékossgal élő fiataloknak és a STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) iránt érdeklődést mutató, pályaválasztás előtt álló fiataloknak is szerveztek workshopokat.

10 A kitöltők többek között a következő típusú képzéseknek örülnének a legjobban: *IT, traumák feldolgozása, önbecsülés fejlesztése, privát szféra nehézségei (párkapcsolat, házasság, szülőség), Excel, vállalkozói ismeretek, kreatív írás, business analyst, ciber security képzés, pénzügyi ismeretek, asszertív technikák, kompetenciafejlesztő tréningek, konfliktuskezelés, marketing, SEO, webdesign, HR, szövegírás, account manager, munkajog, digitális tudás fejlesztése.*

8. ÁBRA. A SKILLY KARRIER AKADÉMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZT VEVŐK RÉSZVÉTELI MEGOSZLÁSA A FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEKBE TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁS TÍPUSA SZERINT (N=50)
(FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

A résztvevők bekapcsolódásának motivációs tényezőit tekintve kiemelten jelenik meg azoknak a száma, akik azért jelentkeztek a Skilly által hirdetett valamely lehetőségre, mert szeretnek új ismereteket szerezni, szeretnek tanulni (75%). Jelentős azoknak a válaszadóknak is a száma, akik azért kapcsolódtak be, mert munkahelyet szeretnének váltani, új karrierlehetőséget remélnek a bekapcsolódástól (43,8%). Sokak számára fontos az ingyenes, térítésmentes tanulási lehetőség (35,4%), ugyancsak meghatározó, hogy sokan vágnak arra, hogy a képzés elvégzése után magasabb bér elérésére legyen lehetőségük. Kiemelten fontosnak érzik a résztvevők azt is, hogy lehetőségük volt online platformon tanulni (37,5%) (n=48) (9. ábra).

9. ÁBRA. A SKILLY KARRIER AKADÉMIA TANULÓINAK RÉSZVÉTELI MEGOSZLÁSA A BEKAPCSOLÓDÁS MOTIVÁCIÓJA SZERINT (N=48) (FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

A résztvevők 56,3%-a nyilatkozott úgy, hogy a képzésen/képzéseken vagy programokon való részvétel óta eltelt időben a képzés következtében pozitív irányban változott az élete, 35,4% jelezte, hogy eddig nem változott semmilyen irányban a karri-

erhelyzete (n=48). A kérdőívben vonatkozott kérdés arra is, hogy amennyiben pozitív irányban változott az élete a résztvevőnek a részvétel következtében, akkor ez milyen területen érhető tetten. A válaszadó, fogyatékossgal élő személyek 64,5%-a úgy érzi, hogy sokkal motiváltabbá vált arra, hogy továbbra is tanuljon. 61,3%-uk úgy érzi, hogy talált egy jó közösséget, ami egy nagyon fontos hívószó a felnőttkori tanulással összefüggésben. A résztvevők 37,8%-a jelezte egy másik kérdésre adott válaszában, hogy úgy érzi, nagyon jó kapcsolatot sikerült kialakítani a többi résztvevővel. 51,6%-uk úgy érzi, sokkal jobban, realisabban látja a lehetőségeit a munkaerőpiacon, 41,9% úgy érzi, fejlődött az önismerete. 32,3%-uk sokkal magabiztosabbnak érzi magát, 38,7%-uk minőségi kapcsolatra tett szert a bekapcsolódás, a Skilly képzéseiben történő részvétel által (n=31).

A kérdőívet kitöltő, fogyatékossgal élő válaszadóknak lehetősége volt arra, hogy leírják, hogy melyek azok a személyi és tárgyi feltételek, melyek mindenképpen szükségesek annak érdekében, hogy biztosítsák számukra az akadálymentes tanulási folyamatot (n=37). (6. táblázat)

6. TÁBLÁZAT: A SKILLY KARRIER AKADÉMIA KÉPZÉSEIBEN RÉSZTVEVŐK VÁLASZAI
A KÉPZÉSBEN VALÓ RÉSZVÉTELHEZ SZÜKSÉGES SZEMÉLYI ÉS TÁRGYI FELTÉTELEKRŐL (N=47)
(FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2024)

1	Megfelelő írótolmács vagy jelnyelvi tolmács, aki az adott tanfolyam/iskolai csoport témájában jártas, mert így hatékonyabban tudja lefordítani magyarrá. Az idegen szavakat/szakszavakat szótagolja le jelnyelven, legyen neki tananyag a tanártól, a felkészülésben segítő.
2	Megközelítés, időpont, időtartam, online tanulás, pihenésre lehetőség.
3	Jelnyelvi tolmácsolás, írótolmácsolás, kevesebb idegen szó
4	Lehessen hétköznap délelőtt is részt venni programokon/képzéseken, lehessen személyesen is részt venni a képzésen, ne csak online. (lehessen ez is egy opció.) Illetve legyen csak offline képzési lehetőség is. Előre megkaphassuk a tananyagot. A képzésekről leirat.
5	Mozgássérült parkoló!!! Így a programok látogatása is nehézség. Esetleg hibrid formában lehetne kapcsolódni.
6	jó téma, jó oktató, gyors internet
7	Képernyőolvasó és látássérültségéből adódóan, ha valamilyen ábra van a képen, ami a feladat/tanulás szempontjából fontos, annak leírása.
8	Online oktatás legyen.
9	Mivel a fővárostól távol élek, jó, ha online zajlik.
10	megfelelő időbeosztás, online órák, kölcsönbe vehető eszközök
11	szünet, lehetőleg online, felvétel/visszanézhető, könyv/munkafüzet
12	A helyszín könnyű megközelítése.
13	Folyamatosan működjön a kerekesszékem, meg tudjak jeleni a képzésen, vagy online
14	Online tanulás (ez inkább amiatt fontos, mert messze lakom Budapesttől), hosszabb szünet, személyes megjelenést igénylő tanfolyamnál félrevonulási lehetőség, a kommunikáció, szemkontaktus erősítésének mellőzése.
15	Az online tanfolyamokat előnyben részesítem
16	minél kevésbé grafikus tananyag
17	SEGÉDESZKÖZÖK ÉS MENTOROK
18	iPad, nyugodt környezet
19	extra idő, egyértelmű utasítások, halk, nyugodt környezet zavaró szenzoros tényezők nélkül
20	Viszonylag tágas hely és akadálymentes mosdó.
21	támogatás abban, hogy az átlagosnál valamivel lassabban tudok írni
22	Ezt most nem tudom megállapítani.
23	A tananyag később is elérhető/visszanézhető legyen.

24	Szorongásmentesebb számonkérési lehetőségek, pl. otthonról. Akadálymentesítés a hallás utáni megértés szempontjából. Akadálymentesítés kapacitás, terhelhetőség szempontjából. Kommunikációkor figyelmet szükséges fordítani arra, hogy jobban szó szerint értelmezem a tartalmat.
25	A tanár érthetően, kielégítően és megfelelő szemléltető eszközöket igénybe véve mutassa be és magyarázza el a tananyagot.
26	Az épület akadálymentessége
27	Jelnyelv vagy írótmácsolás
28	megközelíthetőség, tárgyi szükségességek
29	jelnyelvi tolmács
30	online tanulási forma az akadályozott közlekedési lehetőség miatt
31	Személyi segítő jelenléte, akadálymentes környezet.
32	Mentorok és segédanyagok kellene a fejlődéshez és tanuláshoz meg a képzéshez
33	IT kommunikációs készség fejlesztése.
34	Halló vagyok, így nincsenek tárgyi feltételek.

9. Összefoglalás

A tanulmányban a terjedelmi lehetőségekhez mérten röviden összefoglalásra kerültek a fogyatékossgal élő felnőttek felnőttkori tanulási lehetőségeihez történő egyenlő esélyű hozzáférést meghatározó aktuális, hazai és európai uniós stratégiák, egyezmények, irányelvek, melyek az elkövetkezendő években meghatározó nyomást gyakorolnak a hazai döntéshozókra, a szak- és felnőttképzés területén dolgozó szakemberekre. 2030-ig rendkívül sok és komplex ágazati feladat került célkitűzésre, amelyek az inkluzív tanulási környezet megteremtése érdekében kell, hogy megvalósuljanak.

A fogyatékossgal élő felnőttek legmagasabb iskolai végzettsége tekintetében a legfrissebb népszámlálási adatok szerint is dominál az általános iskolai végzettség, mint legmagasabb iskolai végzettség. A fogyatékossgal élő felnőttek felnőttkori tanulási tapasztalatait vizsgáló kutatások esetében (Hangya, 2018; Hangya, 2019a; Hangya, 2019b) – a *tanulmányban elemzett Skilly Karrier Akadémia képzésben résztvevőinek lekérdezését célzó kérdőíves részeredményei esetében is eddig ez a tendencia látszódik* – beigazolódott, hogy azokat a fogyatékossgal élő személyeket érjük el a legkevésbé a kompetenciafejlesztéssel, akiknek a legnagyobb szüksége lenne arra, hogy korábban megszerzett ismereteiket frissítsék vagy az iskolarendszerű képzésben meg nem szerzett szakképesítésüket pótolják. Ezt sajnos a megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatását érintő hazai trendek sem segítik, hiszen jellemzően prioritást élvez a munkaadói oldalon az elmúlt években drasztikus mértékben növekedett rehabilitációs hozzájárulás alóli mentesülés. A foglalkoztatást motiváló elsődleges cél tehát nem magas szintű szakmai tudással rendelkező megváltozott munkaképességű személy toborzása és felvétele, hanem a statisztikai állomány bővítése a goffmanni értelemben vett „címkével” (Goffmann, 1981), a megváltozott munkaképességet igazoló komplex minősítéssel rendelkező személlyel. Éppen ezért rendkívül fontos a munkáltatók szemléletformálása is, párhuzamosan a célcsoport felnőttképzésbe történő nagyobb arányú bevonásával. (Hangya, 2019b)

A felnőttképzés előtt tehát nagy feladat áll az elkövetkezendő években, és egyben lehetőség is az inkluzív felnőttképzés módszertani hátterének fejlesztése kap-

csán. Kiemelten fontos, hogy a valóban akadálymentes és az érintettek szükségleteit figyelembe vevő rendszerfejlesztéshez bevonásra kerüljenek a fogyatékossgal élő emberek országos érdekvédelmi szervezetei, akik a hazánkban élő, fogyatékossgal élő ember képviselőit kaptak megbízást tagságuktól.

A felnőttkori tanulás mindenki számára lehetőség, esély az életminőségünk, karrierlehetőségünk javítására, önmagunk fejlesztésére irányuló törekvéseink lehetséges eszköze. A 2003. évi CXXV. törvény szerint pedig az egyenlő bánásmód követelményét valamennyi állami és magán oktatási és nevelési intézményben, az oktatási rendszer minden szintjén, valamint az iskolarendszeren kívüli, illetve a munkáltató által szervezett képzésekre is – az egész életen át tartó tanulást ösztönző politika részeként – alkalmazni kell.

Mindannyiunknak joga van tanulni, minden életkorunkban. Ennek a mindennapi gyakorlatban történő megvalósulásáért, az egyenlő esélyek megteremtéséért pedig mindannyian felelősséggel tartozunk.

Irodalomjegyzék

- AEMA projekt honlapja. <http://www.aemanet.eu/en> (2019.06.23.).
- Az Európai Unió Tanácsa (2021). *A Tanács állásfoglalása az oktatás és képzés terén az európai oktatási térség létrehozása érdekében és azon túlmutatóan folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről (2021–2030), 2021/C 66/01*. Az Európai Unió Tanácsa. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/strategic-framework-for-european-cooperation-in-education-and-training-towards-the-european-education-area-and-beyond.html> (2024.04.19.).
- Booth, T. & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. CSIE. <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf> (2018.11.15.).
- Buiskool, B. J., Broek, S., van Lakerveld, J. A., Zarifis, G. K. & Osborne, M. (2010). *Key competences for adult learning professionals. Final Report*. Zoetermeer. Research voor Beleid. http://conference.pascalobservatory.org/sites/default/files/keycomp_0.pdf (2019.06.05.).
- Dallas, B. K., Upton, T. D. & Sprong, M. E. (2014). Post-secondary faculty attitudes toward inclusive teaching strategies. *Journal of Rehabilitation*, 80, 12–20. https://www.academia.edu/16240793/Post-secondary_faculty_attitudes_toward_inclusive_teaching_strategies (2024.11.10.).
- Enyedi, Gy. (1996). *Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület. <https://doi.org/10.17649/TET.10.2-3.384>
- Európai Bizottság (2021a). *Union of Equality Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030*. Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2021b). *The European Pillar of Social Rights Action Plan*. Publications Office of the European Union.
- Farkas, É. (2013). *A láthatatlan szakma – Tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről*. TypiART Médiaműhely.
- Forray, R. K. & Varga, A. (2011). *Inklúzió a felsőoktatásban*. PTE BTK.
- Goffman, E. (1981). *A hétköznapi élet szociálpszichológiája*. Gondolat.
- Goodley, D. (2017). *Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction. Second Edition*. SAGE.
- Hangya, D. (2018). Szerettem volna tanulni, de sosem mertem belevágni a nehézségek miatt. *Opus et Educatio*, 5(2), 159–187. <https://doi.org/10.3311/oep.248>
- Hangya, D. (2019a). „TÖBBSZÖR NEKIFUTOTTUNK, DE LEPATTANTUNK MINDIG A KÖZÖNY MIATT”. Felnőttképzési szakértők és felnőttképzési programszakértők gyakorlatának vizsgálata a fogyatékossgal élő felnőttek egyenlő esélyű hozzáférése tárgyában. *Opus et Educatio*, 6(2), 237–256. <https://doi.org/10.3311/oep.311>
- Hangya, D. (2019b). „Egyenlő partner szeretnék lenni!” Fogyatékossgal élő felnőttek iskolarendszeren kívüli felnőttképzéshez való egyenlő esélyű hozzáféréseinek komplex vizsgálata. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola.

- Hoffmann, M. R. & Flamich, M. M. (2014). Inklúzió! Fogalom? Szemlélet? Együttnevelés és kontextusai. *Új Pedagógiai Szemle*, 64(11–12), 26–47.
- ITM (2019). *SZAKKÉPZÉS 4.0 Stratégia*. ITM.
- ITM (2023). *SZAKKÉPZÉS 4.0 Stratégia*. ITM.
- Központi Statisztikai Hivatal (2023). *Visszatekintő adatok. 1.1.8. Egészségi állapot*. Központi Statisztikai Hivatal.
- Kraiciné, Sz. M. (2023). Fogyatékosággal élő és megváltozott munkaképességű csoportok a munka világában - felnőttképzési nézőpontból. *Tudásmenedzsment*, 24(3), 113–126. <https://doi.org/10.15170/TM.2023.24.K3.12>
- Lengyel, I. (2012). Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség. In Bajmócy, Z., Lengyel, I. & Málovics, Gy. (szerk.), *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság* (pp. 151–174). JATEPress. www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=39595 (2018.07.13.).
- Nagyné, Schiffer Cs. (2011). Inkluzív iskolák fejlesztése. Doktori értekezés. Budapest: ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Rocco, T. S. (2001). Helping Adult Educators Understand Disability Disclosure. *Adult Learning*, 12(2), 10–12. <https://doi.org/10.1177/104515950101200204>
- Rocco, T. S. & Fornes, S. L. (2010). Perspectives on disability in adult and continuing education. In Kasworm, C. E., Rose, A. D. & Ross-Gordon, J. M. (szerk.), *Handbook of adult and continuing education* (pp. 379–388). Sage Publications.
- Schelly, L. C., Davies, L. P. & Spooner, L. C. (2011). Measuring the Effectiveness of Universal Design for Learning Intervention in Postsecondary Education. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 26(3), 195–220. <https://pdfs.semanticscholar.org/0bb5/329829cc8584fd70b05d74a165dc67be60d8.pdf> (2018.11.05.).
- Scott, S. S., McGuire, J. M. & Shaw, S. F. (2003). Universal Design for Instruction. A New Paradigm for Adult Instruction in Postsecondary Education. *Remedical and Special Education*, 24(6), 369–379. https://www.researchgate.net/publication/249835107_Universal_Design_for_Instruction_A_New_Paradigm_for_Adult_Instruction_in_Postsecondary_Education (2018.12.02.). <https://doi.org/10.1177/07419325030240060801>
- White, W. J. & Polson, C. J. (2001). Serving Adult Learners with Disabilities. *Adult Learning*, 12(2), 15–18. <https://doi.org/10.1177/104515950101200206>

Jogszabályok

- 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat az Országos Fogyatékoságügyi Programról (2015–2025.).
2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről.
2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról.
2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről.
- 11/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a felnőttképzésről szóló törvény végrehajtásáról.
2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről.
2023. évi CVIII. törvény a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról.

